

S2020/9. Populismi ja politiikka 30 p.

Tekstikatkelmassa 9. A tarkastellaan populismia poliittista elämää muovaavana ilmiönä.

9. A Tekstikatkelma: Emilia Palonen, Puhkeaako demokratian kupla?

Puhkeaako demokratian kupla? Emilia Palonen, Helsingin yliopisto

”Johdanto

Vastakkainasettelua ruokkiva retoriikka on keskeinen uhka demokratialle. Sosiaalinen media antaa mahdollisuuksia kollektiiviseen ”kohkaamiseen”, eli hypeen, joka tuottaa merkityksiä ja vie huomion tiettyihin vastakkainasetteluihin. Samaan aikaan on vakiintunut oletus läheisyydestä ja samanaikaisuudesta osana yhteiskunnallista ja henkilökohtaistakin kommunikaatiota. Globaalit haasteet tuntuvat myös Suomessa ja Euroopassa. Miten ilmiö syntyy ja vahvistuu, mitä se tarkoittaa etenkin demokratialle, ja miten siihen voisi varautua?

Populismien nousuun liittyy hyökkäys valtaapitäviä eliittejä ja heidän etäännyntymistään kohtaan. Se kietoutuu läheisyyteen ja vastakkainasetteluun. Läheisyys ja samanaikaisuus ovat hybridimedian aikakauden ilmiöitä. Hybridimedia eli sosiaalisen ja perinteisen median yhdistelmä on mahdollistanut sen, että voidaan ikään kuin seurata reaaliaikaisesti sitä, mitä muualla – politiikassa ”oikeasti” tapahtuu. Tämä on haastanut antielitismiä ja kummunnut siitä. Samoin se on luonut uudenlaisen läheisyyden edustajan ja edustettavan välillä

--

Oletus poliitikkojen jatkuvasta saatavuudesta on tulossa tiensä päähän. Se aiheuttaa poliitikoille uupumusta ja kansalaisten on vaikea löytää motivaatiota lähteä politiikkaan mukaan. Toistuva kohkaus ja iholle tulevat poliittiset kysymykset kuluttavat myös yleisöä ja heidän poliittista toimijuuttaan.

Vastakkainasetteluista (sosiaalisessa) mediassa on jo siirrytty uudenlaiseen poliittiseen ja yhteiskunnalliseen toimintaan. Paikallisuus ja osallistuminen tuovat monille uudenlaista konkretiaa kokijoiden todellisuudesta kaukana olevien globaalien tapahtumien ja muka läheisten mutta lopulta etäiseksi jäävien poliitikkojen sijaan.

Demokratiaa on mahdollista ajatella eri tavoin. Liberaali demokratia on perinteisesti nojautunut siihen, että eri ryhmät edustavat eduskunnassa tiettyjä intressejä. Se, mitä nämä intressit ovat, on osa poliittista määrittelyä, vaikka puolueet saattavat kuvitella, että kyselytutkimuksilla päästään käsiksi äänestäjien kokonaisuuteen. Jokainen laajaa äänestäjäkuntaa havitteleva massapuolue edustaa valtavasti erilaisia näkökulmia, ei pelkkää yhtä intressiä. ”Kansa” ei ole ennalta annettu, vaan sitä tuotetaan politiikassa jatkuvasti. Miten kansa jakautuu ja miten heistä muodostuu poliittisia ryhmiä, on tulevaisuudessa avointa.

[Populismi] on nimenomaan tuonut esiin sen, että poliittisten puolueiden tehtävänä on tuottaa sitä, mitä käsitetään poliittiseksi, eikä ottaa poliittista annettuna. Populismina on perinteisesti Suomessa pidetty kansaan vetoavaa tyhjänpuhumista. Jotkut viittaavat sillä suoranaiseen valehteluun. Tällä ei kuitenkaan ole mitään tekemistä analyttisten tai tieteellisten populismien määritelmien kanssa.

– – Populismi on ideologisesti tyhjäsältöinen: sen voi tunnistaa tavassa luoda merkityksiä. Populismi tuottaa vastakkainasettelun politiikan tai yhteiskunnallisella merkityksenannon kentällä ja tätä kautta meitä ja muita. Näihin liittyy voimakas tunneside. Tyhjäsältöisyys liittyy juuri siihen, että populistisen retoriikan luoma vastakkainasettelu tai me ei ole ennalta määritelty. Se on mikä vain, joten populismia voi tunnistaa eri muodoissa ja eri puolilla poliittista kenttää tai kulttuurisesti ilmenevänä. Populismi on siis vasemmistopopulismia tai oikeistopopulismia, ja vaikka eliitinvastaisuus usein on näiden populismien keskiössä, myös eliitti on kenties populistinen. Anti-populismi tyhjänä populismin vastustamisena ja samanmielisten ”meidän” luomisena tämän vastustamisen kautta on yksi populismin muoto.

Kulttuuriset ilmiöt, joita median murros ja hybridisoituminen edistävät, ovat helposti populistisia. Esimerkiksi rokotusvastaisuuden luoma me–muut-vastakkainasettelu voidaan nähdä populistisena. Se on tieteen ja totuuden vastainen, mutta populistisen siitä tekee tunteikas vastustaminen ja ”meidän” luominen, joka tapahtuu rokotusten ja tieteellisen tiedon vastustamisten sekä muiden teemaan liitettyjen toimien, väitteiden ja vaatimusten kautta.

Koska populismi on lähtökohtaisesti tyhjäsältöistä ja tunteikasta vastakkainasettelua, keskeistä on luoda ”paha toinen”. Tästä syntyy perustavanlaatuinen oletus siitä, että on olemassa myös ”hyvä me”. Tavallaan nerokas kaksipoolinen systeemi aiheuttaa sen, että omia konkreettisia poliitikkoja tai vaatimuksia ei tarvitse kuvata: riittää, että kyseenalaistaa toisen – ei välttämättä konkreettisen politiikan tasolla, sisällöllisesti, vaan lähtökohtaisesti vääränä. – –

Jos polarisaatio syntyy ja alkaa vakiintua, on hyvin vaikea tuoda uusia rajoja, sillä vahvan polarisaation kaudella kaikki erot ja merkitykset kiinnitetään juuri vallalla olevaan rajaan. Tämän voi nähdä olevan demokratian ja keskustelun näkökulmasta ongelmallista: demokratia vaatii useita näkökulmia ja keskustelua. Etenkin tilanteessa, jossa kilpailu on tiukkaa, polarisaatio vie aidon keskustelun mahdollisuudet niin osapuolten välisestä kanssakäymisestä tai politiikasta kuin osapuolten sisältä. Kauhun tasapainossa ei ole hyödyllistä tuoda esiin useita vaihtoehtoisia näkökulmia ”oman jengin” sisältä, sillä tämä voisi heikentää omaa ryhmää.

Mustat joutsenet

Edellä mainituista kehityksistä voi nousta kaksi yllättävää kehityskulkua. Kansa voidaan joko saada innostettua mukaan populismilla, läheisyydellä ja osallisuudella tai osallisuuskuplan ja populististen liikkeiden lupauksen lässähtäminen voi aiheuttaa sen, että usko demokratiaan heikkenee kokonaan.

Läheisyys vieraannuttaa ihmisiä politiikan teosta, läheisyyden lupaukseen petytään. Poliitikkoja ei lähde mukaan politiikkaan, mutta samankaltainen ongelma syntyy ruohonjuuritasolla laajemmin: miten innostaa mukaan ihmisiä, jotka ovat jo kertaalleen kokeneet läheisyyden ja samanaikaisuuden hypen – ja pettyneet siihen.

Tämä voisi legitimoida illiberaalia demokratiaa mutta yhtä lailla tarvetta kehittää uudenlaista ja sisäänsulkevaa demokratiaa. Kun polarisaation tyhjä samaistuminen korvaa keskustelun siitä, mitä pitäisi tehdä, jossain vaiheessa tartutaan taas käytäntöihin, materiaalsiin ilmiöihin sekä konkreettisiin perustoihin ja arvopohjiin – kuten myös niihin liittyviin eroihin poliittisten liikkeiden ja puolueiden välillä.

– – Kohkaamisen sijaan voisi keskeiseksi nousta analyysi. Kyky analysoida tiedonvälityksen ja sosiaalisen median läsnäolon ja samanaikaisuuden vaateita voi muuttua entistä tärkeämmäksi, kun kilpaillaan eri analyysien selitysvoimasta. Voi olla, että tulevaisuuden poliitikkoihanne ei enää palaudu läheisyyteen, samanaikaisuuteen ja autenttisuuteen, vaan kykyyn selittää, debatoida ja toteuttaa demokratiaa ristiriitoinen ja yhteenliittämiseen, kykyyn luoda ja ylläpitää merkityksellisiä – ei vain symbolisia – verkostoja.

Nykyinen Euroopan unioni kuihtuu samaan legitimaatiovajeeseen ja kansalle selittämisen puutteeseen. Koska konkreettiset ongelmat ovat kuitenkin samoja ympäri Eurooppaa, uusi yhteistyö nousee ja rakentuu ratkaisukeskeisesti ja analyyttisesti eikä niinkään enää symbolisena voimana, jolle keskeisiä ovat sodan välttämisen ja edullisen työvoiman saatavuuden takaaminen. Uusi yhteistyö korostaa tarvetta seurata eritahtisia kehityksiä ja kehittää parhaita käytäntöjä, uuden hitaamman, analyyttisemmän ajattelutavan mukaisesti. Myös transnationaalinen demokratia kehittyy.”

Lähde: Emilia Palonen. Toim. Juhana Aunesluoma ja Suvi Kansikas. Puhkeaako demokratian kupla?. Euroopan villit kortit ja mustat joutsenet. Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan julkaisu 6/2018.

https://www.eduskunta.fi/FI/tietoeduskunnasta/julkaisut/Documents/tuvj_6+2018.pdf. Viitattu: 17.9.2019

9.1. Erittele, miten tekstikatkelmassa 9. A luonnehditut populismin piirteet ovat ilmenneet viime vuosina Suomessa ja kansainvälisessä politiikassa. 14 p.

9.2. Mitkä seikat puhuvat tekstikatkelmassa 9. A hahmoteltuja tulevaisuuden kehityssuuntia vastaan ja mitkä niiden puolesta? Pohdi asiaa suomalaisten ja ulkomaisten esimerkkien avulla. 16 p.